

Monika Wroblewski

 <https://orcid.org/0009-0000-2360-4606>

Polska Szkoła Doksztalcząca im. Stanisława Moniuszki
w Nowym Jorku
Nowy Jork, USA

Język polski i jego miejsce na tle najpopularniejszych języków w Nowym Jorku

The Polish Language and Its Status in Relation to the Most Widely
Spoken Languages in New York

Abstract: The article presents an analysis of the status of the Polish language within the multilingual environment of New York City and its position among the most used languages spoken by the residents of New York State. The rationale for undertaking this topic stems from the growing significance of migration, assimilation, and integration processes, which influence the condition of minority languages, including the Polish language and the Polish immigrant community residing in New York City. The article discusses the functioning of the Polish language in the context of the dominance of English, existing language policies, and the evolving cultural identity of the Polish diaspora in New York. The main arguments suggest that, despite the declining number of speakers and the progressive assimilation of younger generations, the Polish language continues to play a significant role in maintaining ethnic identity. At the same time, its survival depends on institutional support and its presence in everyday life, particularly within the family and educational settings. The research methodology is based on the analysis of statistical data (census records and institutional reports), a review of the relevant literature, and the author's own research conducted among the Polish diaspora in New York over the course of two decades. The findings indicate a decreasing number of individuals declaring Polish ancestry, as well as the growing dominance of the English language among younger generations. The article contributes to the fields of sociolinguistic and migration studies, drawing on theories of bilingualism, ethnicity, and the preservation of minority languages within diaspora communities.

Keywords: multilingualism, bilingualism, diaspora, language policy

Abstrakt: Artykuł przedstawia analizę statusu języka polskiego w wielojęzycznym środowisku miasta Nowy Jork oraz jego pozycji wśród najczęściej używanych języków przez mieszkańców tego stanu. Powodem podjęcia tej tematyki jest rosnące znaczenie procesów migracyjnych, asymilacyjnych i integracyjnych, które wpływają na kondycję języków mniejszościowych, w tym języka polskiego i Polaków na emigracji mieszkających w mieście Nowy Jork. Opracowanie analizuje problematykę funkcjonowania języka polskiego w kontekście dominacji języka angielskiego, prowadzonej polityki językowej oraz

przemian tożsamości kulturowej Polonii nowojorskiej. Główne tezy wskazują, że język polski, mimo spadku liczby jego użytkowników i postępującej asymilacji młodszych pokoleń, nadal odgrywa istotną rolę w podtrzymywaniu tożsamości etnicznej. Jednocześnie jego przetrwanie zależy od instytucjonalnego wsparcia oraz obecności w życiu codziennym, szczególnie w rodzinie i edukacji. Metodologia pracy opiera się na analizie danych statystycznych (spisy ludności, raporty instytucji), literaturze przedmiotu oraz badaniach własnych autorki prowadzonych wśród Polonii nowojorskiej na przestrzeni dwóch dekad. Wyniki wskazują na zmniejszającą się liczebność osób deklarujących polskie pochodzenie oraz na rosnącą rolę języka angielskiego wśród młodszych pokoleń. Artykuł wpisuje się w nurt socjolingwistyki i studiów migracyjnych, odnosząc się do teorii bilingwizmu, etniczności i zachowania języków mniejszościowych w diasporze.

Słowa kluczowe: wielojęzyczność, bilingwizm, diaspora, polityka językowa

Wielokulturowe środowisko Nowego Jorku stanowi interesującą przestrzeń do analizy statusu i funkcjonowania języka polskiego w kontekście procesów asymilacji i integracji, a także do oceny jego pozycji na tle innych języków używanych w tym mieście. Język polski, mimo spadku liczby jego użytkowników i postępującej asymilacji młodszych pokoleń, nadal odgrywa istotną rolę w podtrzymywaniu tożsamości etnicznej w środowisku nowojorskiej Polonii. Jednocześnie jego przetrwanie zależy od instytucjonalnego wsparcia oraz obecności polszczyzny w życiu codziennym, szczególnie w rodzinie i edukacji.

Tło historyczne i polityczne

Historyczna wielorodność językowa Stanów Zjednoczonych spowodowała, że przez lata USA nie miały języka urzędowego¹. Ojcowie Założyciele² Stanów Zjednoczonych byli przekonani, że wskazanie jednego

¹ USA jest jednym z pięciu krajów na świecie, które nie mają języka urzędowego. Poza Stanami Zjednoczonymi należą do tej grupy: Wielka Brytania, Australia, Kostaryka i Erytrea. Angielski jest głównym językiem używanym w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Australii.

² Ojcowie Założyciele to grupa amerykańskich rewolucjonistów, liderów, którzy w XVIII wieku odegrali kluczową rolę w zapewnieniu Stanom Zjednoczonym

języka urzędowego byłoby niedemokratyczne i mogłoby ograniczyć różnorodność narodu zbudowanego na falach imigracyjnych. Zasadniczo nie widzieli potrzeby wyznaczania jednego języka, skoro angielski był już powszechnie używany w całym kraju w momencie jego założenia. Takie podejście należy uznać za wyraz szacunku dla wielojęzyczności i wielokulturowości, które są jednym z fundamentów społeczeństwa amerykańskiego.

Obecnie sytuacja uległa zmianie. Na mocy rozporządzenia wykonawczego z 1 marca 2025 roku Donald Trump ustanowił angielski językiem urzędowym USA. Należy jednak podkreślić, że rozporządzenie nie ma mocy prawnej równej zmianie konstytucji. Akt ten funkcjonuje w ramach kompetencji władzy wykonawczej i może regulować jedynie sposób działania administracji federalnej, nie zaś wprowadzać trwałe i powszechnie obowiązujące normy ustrojowe. W konsekwencji, choć rozporządzenie może wywoływać określone skutki praktyczne³, jego

niepodległości i narodowości. Najbardziej znanymi liderami są: George Washington, Benjamin Franklin, John Adams, Thomas Jefferson, Alexander Hamilton, John Jay i James Madison.

³ Rozporządzenie wykonawcze wydane przez Donalda Trumpa, nawet jeśli nie tworzy trwałej normy ustrojowej, może wywoływać konkretne skutki praktyczne w funkcjonowaniu administracji federalnej. Przede wszystkim może ono zobowiązywać agencje rządowe do uprzywilejowywania języka angielskiego w oficjalnej komunikacji, co oznacza ograniczenie liczby dokumentów, formularzy czy stron internetowych dostępnych w innych językach. Może także wpływać na sposób świadczenia usług publicznych, np. poprzez zmniejszenie zakresu tłumaczeń ustnych i pisemnych dla osób nieposługujących się biegle językiem angielskim. Ponadto rozporządzenie może oddziaływać na politykę zatrudnienia w administracji federalnej, w związku z preferowaniem znajomości języka angielskiego jako podstawowego narzędzia pracy. Wreszcie, jego znaczenie ma również wymiar symboliczny i społeczno-instytucjonalny: może kształtować praktykę instytucjonalną oraz stanowić sygnał dla innych stanów i innych podmiotów publicznych, zachęcając je do podejmowania analogicznych regulacji, mimo że nie nakłada na nie bezpośrednio wiążącego obowiązku.

znaczenie ma charakter ograniczony i potencjalnie tymczasowy, ponieważ może zostać uchylone przez kolejnego prezydenta lub zakwestionowane przez sądy. Trwałe ustanowienie języka urzędowego na poziomie federalnym wymagałoby interwencji ustawodawczej ze strony Kongresu bądź zmiany konstytucyjnej, co oznacza, że bez takich działań nie można jednoznacznie przesądzić o długofalowych skutkach omawianej decyzji.

W historii Stanów Zjednoczonych wiele razy podejmowano próby uznania języka angielskiego za państwowy język urzędowy. W roku 1981, kiedy senator Samuel Ichiye Hayakawa z Kalifornii przedstawił Kongresowi USA poprawkę do ustawy, która zakładała wprowadzenie języka angielskiego jako oficjalnego języka Stanów Zjednoczonych (Ricento, 1995: 1), sprzeciwiono się temu. Proponowanej zmiany nigdy nie zgłoszono poza komisją, jednak w ciągu następnej dekady 18 stanów przyjęło inicjatywy uznania języka angielskiego za ich język urzędowy.

W 1981 roku na prezydenta został wybrany Ronald Reagan, który rozpoczął nową erę w polityce krajowej. W tym czasie odrodzenie etniczne oraz federalne wsparcie dla edukacji dwujęzycznej przyczyniły się do wzrostu uznania praw mniejszości, czego symbolicznym wyrazem była Proklamacja 5548, ustanawiająca w 1986 roku październik „Miesiącem Dziedzictwa Polsko-Amerykańskiego”⁴. W dokumencie Reagan wspomina zasługi Polaków i ich wkład w budowanie suwerenności Stanów Zjednoczonych. Tadeusz Kościuszko, Kazimierz Pułaski, Jan Paweł II, Lech Wałęsa, a także miliony Polaków przyczynili się do rozwoju gospodarczego kraju oraz ochrony jego niepodległości.

Im większego wsparcia prezydent Reagan udzielał mniejszościom językowym, tym silniej środowiska konserwatywne opowiadały się za nadaniem językowi angielskiemu statusu języka oficjalnego. Wspomniany senator Hayakawa w latach 80. zainicjował ruch English-Only (Kaganiec-Kamieńska, 2010: 122), dążący do prawnego uznania angielskiego

⁴ R. Reagan, *Proclamation 5548 – Polish American Heritage Month*, 13.10.1986, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-5548-polish-american-heritage-month-1986> [dostęp: 5.01.2025].

za oficjalny język Stanów Zjednoczonych. Choć już wcześniej podejmowano lokalne działania ograniczające użycie innych języków, dopiero w latach 80. XX wieku rozpoczęto kampanię na rzecz wprowadzenia takiego prawa. Mimo że na poziomie federalnym nie udało się go uchwalić, ruch ProEnglish wskazuje, że angielski został ustanowiony językiem oficjalnym w 32 stanach: Alabama: poprawka do konstytucji (1990); Alaska: Ustawowa Inicjatywa Wyborcza (1998); Arizona: poprawka do konstytucji (2006); Arkansas: ustawa (1987); California: poprawka do konstytucji (1986); Colorado: poprawka do konstytucji (1988); Florida: poprawka do konstytucji (1988); Georgia: statuty legislacyjne (1986, 1996); Hawaiki: poprawka do konstytucji (1978); Idaho: statut legislacyjny (2007); Illinois: ustawa (1969); Indiana: ustawa (1984); Iowa: statut legislacyjny (2002); Kansas: statut legislacyjny (2007); Kentucky: ustawa (1984); Louisiana: Terytorium Luizjany, które wcześniej było w przeważającej mierze francuskojęzyczne, ustanowiło angielski językiem urzędowym jako warunek konieczny do uzyskania statusu stanu i przystąpienia do Unii (1807); Massachusetts: sprawa sądowa *Commonwealth v. Olivo* (1975); Mississippi: statut legislacyjny (1987); Missouri: poprawka do konstytucji (2008); Montana: statut legislacyjny (1995); Nebraska: poprawka do konstytucji (1920); New Hampshire: statut legislacyjny (1995); North Carolina: statut legislacyjny (1987); North Dakota: statut legislacyjny (1987); Oklahoma: poprawka do konstytucji (2010); South Carolina: statut legislacyjny (1987); South Dakota: statut legislacyjny (1995); Tennessee: statut legislacyjny (1984); Utah: statut uchwalony przez Inicjatywę Petycji (2000); Virginia: statuty legislacyjne (1981, 1996); West Virginia: statut legislacyjny (2016); Wyoming: ustawa (1996)⁵. Pozostałych 18 stanów, w tym Nowy Jork, nie posiada oficjalnego języka⁶.

⁵ ProEnglish, *Official English Map*, <https://proenglish.org/official-english-map-2/> [dostęp: 8.11.2024].

⁶ Stany bez oficjalnego języka: Connecticut, Delaware, Maine, Maryland, Michigan, Minnesota, Nevada, New Mexico, New Jersey, New York, Ohio, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, Texas, Vermont, Washington, Wisconsin (stan na listopad 2024 roku).

Polityka językowa Nowego Jorku

W kontekście Nowego Jorku – stanu, który nie posiada języka oficjalnego⁷ – szczególnego znaczenia nabierają postulaty formułowane przez specjalistów zajmujących się bilingwizmem polsko-obcym. Jak wskazują redaktorzy tomu *Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków* (Dębski, Miodunka, red., 2016), refleksja nad wielojęzycznością nie powinna pozostawać wyłącznie w sferze nauki, lecz powinna być transferowana do realnych obszarów życia społecznego i administracyjnego. Robert Dębski podkreśla, że ustalenia dotyczące bilingwizmu polsko-obcego powinny mieć możliwie największy wpływ na kształtowanie polityki językowej na wszystkich szczeblach administracji państwowej – nie tylko w Polsce, lecz także w krajach, w których język polski funkcjonuje jako język mniejszości lub diaspory (Dębski, Miodunka, red., 2016). Postulat ten znajduje swoje praktyczne odzwierciedlenie w polityce językowej stanu Nowy Jork.

Dla milionów Nowojorczyków język angielski nie jest językiem podstawowym, a jego ograniczona znajomość (LEP – Limited English Proficiency) może stanowić istotną barierę w dostępie do kluczowych programów oraz usług publicznych. W związku z tą sytuacją 1 lipca 2022 roku wprowadzono w życie rozszerzoną ustawę o dostępie językowym, wcześniej przedstawioną przez gubernator Kathy Hochul i uchwaloną jako część budżetu stanowego na rok 2023. Zgodnie z nowymi regulacjami wszystkie instytucje stanowe mające bezpośredni kontakt z mieszkańcami zobowiązane są do zapewnienia usług tłumaczeń ustnych oraz przekładu kluczowych dokumentów na 12 (w praktyce 13)⁸ najczęściej używanych języków innych niż angielski.

⁷ Stan na listopad 2024 roku.

⁸ 20 czerwca 2024 roku niektóre departamenty zaktualizowały plan wdrożenia polityki dostępu do informacji w językach innych niż angielski. Do zatwierdzonych

Skala wielojęzyczności Nowego Jorku potwierdza zasadność tego podejścia: ponad 5,7 miliona mieszkańców deklaruje używanie w domu języka innego niż angielski, a według danych Biura Dostępu Językowego na terenie miasta funkcjonuje ponad 800 różnych kodów komunikacyjnych⁹. Wśród 13 języków najczęściej używanych przez osoby z ograniczoną znajomością angielskiego znajduje się również język polski, obok hiszpańskiego, chińskiego (tradycyjnego), chińskiego (uproszczonego), rosyjskiego, jidysz, bengalskiego, koreańskiego, kreolskiego haitańskiego, włoskiego, arabskiego, francuskiego i urdu¹⁰. Wszystkie dokumenty rozpowszechniane są w tłumaczeniu na wymienione języki. Dane te pokazują, że postulowany przez Dębskiego wpływ badań nad wielojęzycznością na politykę językową ma wymiar praktyczny i realizuje się także w odniesieniu do języka polskiego jako języka diaspory (Dębski, 2016).

Instytucje stanowe zapewniły przekład dokumentów na 53 języki. Wykres 1 pokazuje pierwsze 5 języków; w wykazie znalazł się także język polski z liczbą 258 przetłumaczonych dokumentów z języka angielskiego na zlecenie agencji stanowych¹¹.

12 języków dodano, a właściwie rozróżniono, chiński (tradycyjny) i chiński (uproszczony), tym samym tworząc listę 13 języków. Zmiany tej dokonano na podstawie spisu ludności oraz danych z Departamentu Edukacji.

⁹ New York State Office of Language Access, *Office of Language Access*, <https://ogs.ny.gov/office-language-access> [dostęp: 19.11.2024].

¹⁰ U.S. Census Bureau 2020, *Table B16001: Language Spoken at Home by Ability to Speak English for the Population 5 Years and Over*, American Community Survey 5-Year Estimates, <https://data.census.gov/table?q=B16001> [dostęp: 19.11.2024].

¹¹ Zob. New York State Office of Language Access, *Office of Language Access Annual Report 2022–23*, <https://ogs.ny.gov/office-language-access-annual-report-2022-2023> [dostęp: 13.12.2024].

Wykres 1. Dokumenty przetłumaczone z języka angielskiego na inne języki przez wykonawców zewnętrznych

Źródło: opracowanie własne.

Raport roczny 2022–2023 pokazuje kilka ważnych faktów dotyczących zapotrzebowania osób o ograniczonej znajomości języka angielskiego (LEP):

- między 1 października 2022 a 31 marca 2023 roku agencje zapewniły usługi w zakresie tłumaczeń ustnych w ponad 100 językach podczas 312 561 indywidualnych spotkań;
- większość rozmów osób z LEP odbywała się w drodze tłumaczeń telefonicznych i dwujęzycznego personelu;
- najczęstszym językiem, dla którego zlecano tłumaczenia pisemne i ustne, był hiszpański;
- agencje przetłumaczyły, wydrukowały i rozpowszechniły ponad 7 milionów dokumentów w 53 językach;
- ponad 57 tysięcy pracowników agencji państwowych ukończyło szkolenia z zakresu dostępu językowego prowadzone przez OER (Office of Employee Relations);
- wszystkie skargi zawierające dane kontaktowe osoby składającej skargę (23) zostały rozpatrzone pomyślnie;

- agencje wydały ponad 5,3 miliona dolarów na zapewnienie usług dostępu językowego¹².

Liczyby te odzwierciedlają zaangażowanie 45 agencji¹³ w zapewnianie równego dostępu do usług każdemu, niezależnie od jego znajomości

¹² New York State Office of Language Access, *Office of Language Access Annual Report 2022–23*, <https://ogs.ny.gov/office-language-access-annual-report-2022-2023> [dostęp: 13.12.2024].

¹³ W trakcie przygotowywania omawianego sprawozdania zebrano dane od następujących agencji: 1. Biuro Zdrowia Psychicznego (OMH); 2. Departament Więziennictwa i Nadzoru Społecznego (DOCCS); 3. Departament Transportu (DOT); 4. Urząd Thruway (THRUWAY); 5. Rada ds. Odszkodowań Pracowniczych (WCB); 6. Państwowy Urząd ds. Napojów Alkoholowych (SLA); 7. Departament Usług Finansowych (DFS); 8. Wydział Mieszkalnictwa i Rewitalizacji Społeczności (DHCR); 9. Departament Pracy (DOL); 10. Biuro Inspektora Generalnego Medicaid (OMIG); 11. Biuro Generalnego Inspektora (OIG); 12. Departament Służby Publicznej (DPS); 13. Biuro ds. Usług i Wsparcia dla Uzależnień (OASAS); 14. Urząd Parków, Rekreacji i Ochrony Zabytków (PARKS); 15. Fundusz Ubezpieczeniowy Stanu Nowy Jork (NYSIF); 16. Państwowa Komisja Więziennictwa (SCOC); 17. Urząd ds. Dzieci i Rodziny (OCFS); 18. Agencja Adirondack Park (APA); 19. Departament Służby Cywilnej (DCS); 20. Biuro Zarządzania Konopiami Indyjskimi (OCM); 21. Urząd ds. Osób Starszych (OFA); 22. Urząd ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (OPDV); 23. Departament Podatków i Finansów (DTF); 24. Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnością Rozwojową (OPWDD); 25. Wydział Praw Człowieka (DHR); 26. Departament Stanu (DOS); 27. Zakład Ochrony Środowiska (DEC); 28. Zakład Pojazdów Silnikowych (DMV); 29. Wydział Spraw Wojskowych i Morskich (DMNA); 30. Departament Rozwoju Gospodarczego (ESD); 31. Policja stanowa (NYSPP); 32. Korporacja Usług dla Szkolnictwa Wyższego (HESC); 33. Rada Sztuki Stanu Nowy Jork (NYSCA); 34. Departament Usług dla Weteranów (DVS); 35. Rada ds. Planowania Niepełnosprawności Rozwojowej (DDPC); 36. Biuro ds. Pomocy Ofiarom Przestępstw (OVS); 37. Komisja ds. Gier (GRY); 38. Biuro Usług Informatycznych (ITS); 39. Biuro ds. Pomocy Tymczasowej i Niepełnosprawności (OTDA); 40. Centrum Sprawiedliwości ds. Ochrony Osób ze Szczególnymi Potrzebami (JUSTICE); 41. Rada ds. Stosunków Pracy (PERB); 42. Departament Zdrowia (DOH); 43. Departament Rolnictwa i Rynków (AGM); 44. Wydział Służb Wymiaru Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (DCJS); 45. Wydział Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Służb Ratunkowych (DHSES). Zob. New York State Office of Language Access, *Office of Language Access Annual Report 2022–23*, s. 2–3, <https://ogs.ny.gov/office-language-access-annual-report-2022-2023> [dostęp: 13.12.2024].

języka angielskiego. Biuro ds. Dostępu Językowego kontynuuje współpracę z nimi w celu monitorowania, rozwijania i ulepszania usług dostępu językowego w Nowym Jorku. Amerykańska polityka ułatwia podejmowanie inicjatyw międzykulturowych, ponieważ wspiera różnokulturowość i chroni prawa mniejszości narodowych.

Polonia nowojorska

Polskie mniejszości narodowe skoncentrowane są głównie w Chicago oraz w Nowym Jorku. Stany te są największymi aglomeracjami skupiającymi polskich Amerykanów.

Analizując dane spisów ludności z 1920¹⁴, 2000¹⁵ i 2020¹⁶ roku dotyczące Nowego Jorku, da się zauważyć wyraźne zmiany w liczbie mieszkańców deklarujących polskie pochodzenie. W 1920 roku było to 145 679 osób, podczas gdy w 2000 roku liczba ta wzrosła do 213 447, co stanowiło 2,7% całej populacji miasta. Następnie, w 2020 roku, liczba ta spadła do 169 409, co odpowiadało już tylko 1,9% populacji. W latach 1920–2000 liczba osób deklarujących polskie pochodzenie

¹⁴ Według spisu ludności z 1920 roku w Nowym Jorku mieszkało 145 679 osób urodzonych w Polsce. Dane te były szczegółowo rozpisane według poszczególnych spisów ludności, co pozwalało na precyzyjne określenie rozmieszczenia polskiej społeczności w mieście. Zob. NYC Department of City Planning, *Population ViewFinder: Poland-born Population, New York City, 1920*, https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/historical-population/1920_poland_fb.pdf [dostęp: 15.01.2025].

¹⁵ U.S. Census Bureau 2000, *Map SF3 SB P-13: Population Reporting Polish Ancestry by Census Tract, New York City*, <https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/census2000/mpsf3sb13.pdf> [dostęp: 15.01.2025].

¹⁶ U.S. Census Bureau 2020, *Decennial Census 2020*, <https://api.census.gov/data/2020/dec/pl.html> [dostęp: 15.01.2025].

zwiększyła się o około 67 768, czyli o ponad 46% względem wartości odnotowanej w 1920 roku. Był to efekt wieloletnich fal migracyjnych oraz wysokiej koncentracji Polonii w okręgach takich jak Brooklyn, Queens i Manhattan. Z kolei między 2000 a 2020 rokiem liczba ta zmniejszyła się o 44 038 osób, co oznacza spadek o około 20,6% w ciągu dwóch dekad. W tym samym okresie udział osób polskiego pochodzenia w ogólnej populacji Nowego Jorku spadł z 2,7% do 1,9%, co wskazuje na relatywnie szybszy spadek liczebności tej grupy w porównaniu z ogólnym wzrostem populacji miasta.

Głównymi przyczynami tego zjawiska są przeprowadzki przedstawicieli Polonii do innych stanów lub obszarów metropolitalnych w poszukiwaniu lepszych warunków życia i pracy. Istotnym czynnikiem jest także postępująca asymilacja młodszych pokoleń, które coraz rzadziej deklarują polskie pochodzenie (choć oczywiście w pojedynczych przypadkach zdarzają się procesy odwrotne – powracania do tożsamości przodków, nie są one jednak na tyle częste, by zaważyć na statystyce).

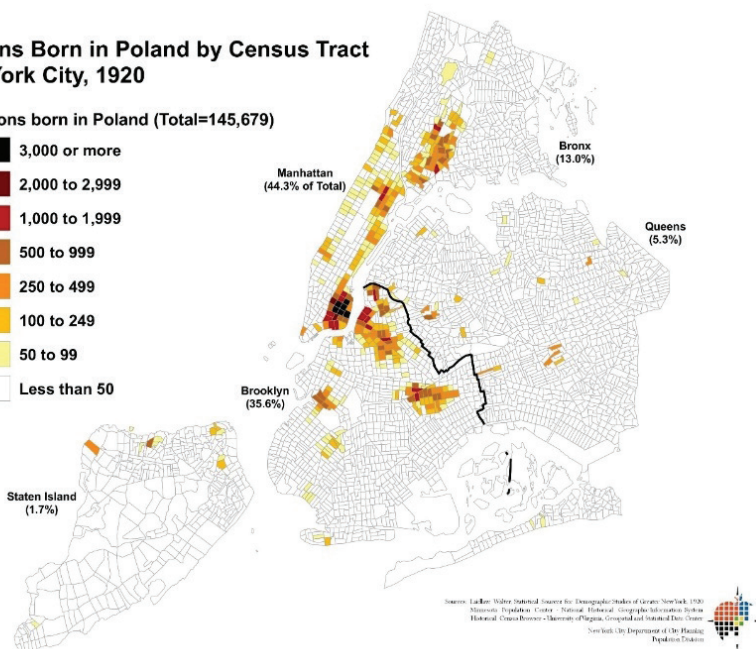
Poniższe mapy przedstawiają obrazowo fakty dotyczące miejsca języka polskiego w krajobrazie językowym Nowego Jorku (zob. mapy 1 i 2).

Polonia amerykańska to Amerykanie, którzy mają całkowite lub częściowe polskie pochodzenie bądź są mieszkańcami USA – ale obywatelami Rzeczypospolitej Polskiej. Według badania American Community Survey 2021 przeprowadzonego przez U.S. Census Bureau, szacunkowo liczba Amerykanów, którzy deklarują pochodzenie polskie, wynosi 8,81 miliona, co stanowi około 2,67% populacji Stanów Zjednoczonych Ameryki¹⁷.

¹⁷ U.S. Census Bureau 2021, *Table B04006: People Reporting Ancestry*, American Community Survey 5-Year Estimates, <https://data.census.gov/table/ACSDT5Y2020.B04006> [dostęp: 6.03.2023].

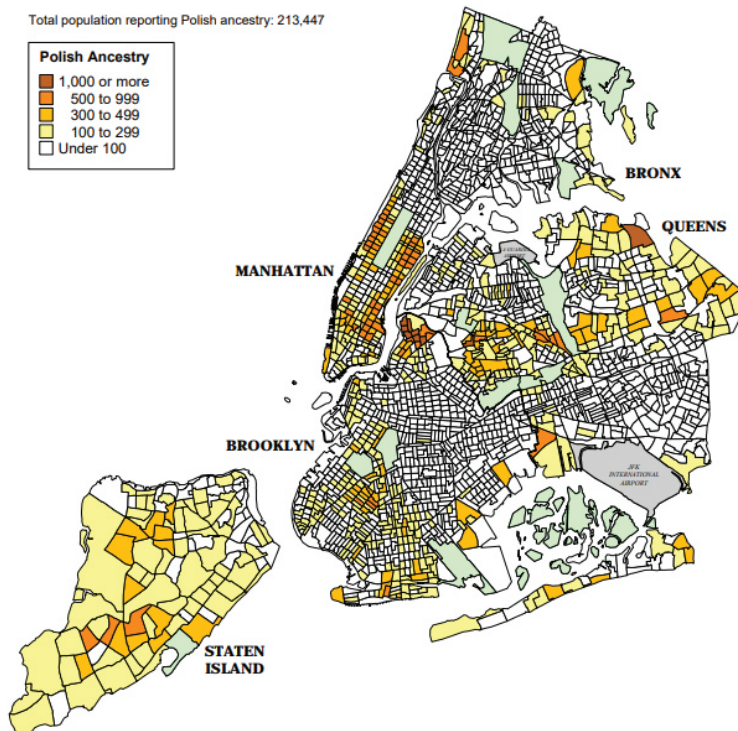
Persons Born in Poland by Census Tract New York City, 1920

Persons born in Poland (Total=145,679)

Mapa 1. Miejsce zamieszkania osób urodzonych w Polsce
według okręgów spisowych w mieście Nowy Jork w 1920 roku
Źródło: NYC Department of City Planning, *Population ViewFinder:*
Poland-born Population, New York City, 1920,
[https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/
nyc-population/historical-population/1920_poland_fb.pdf](https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/historical-population/1920_poland_fb.pdf)
[dostęp: 15.01.2025].

Map SF3 SB P-13: Population Reporting Polish Ancestry by Census Tract New York City, 2000

Source: U.S. Census Bureau, 2000 Census SF3
Population Division - New York City Department of City Planning

Mapa 2. Ludność deklarująca polskie pochodzenie
według okręgów spisowych w Nowym Jorku (2000)

Źródło: U.S. Census Bureau 2000, *Map SF3 SB P-13: Population Reporting Polish Ancestry by Census Tract, New York City*, <https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/census2000/mpsf3b13.pdf> [dostęp: 15.01.2025].

Tabela 1. Tabela C04006

	United States	
Label	Estimate	Margin of Error
Total:	333,287,562	*****
Other groups	110,773,267	±220,635
Unclassified or not reported	81,555,318	±254,526
German	41,137,168	±166,593
English	31,380,620	±193,557
Irish	30,655,612	±120,339
American	17,786,214	±110,781
Italian	16,009,774	±83,569
Polish	8,249,491	±68,944
French (except Basque)	6,310,548	±60,087
Scottish	5,352,344	±50,665
European	4,819,541	±54,439
Subsaharan African	4,176,875	±67,974

Note: The Table C04006 image above was downloaded from census.gov and modified to sort the "Estimate" column numbers from U.S. total of 333,287,562 down to Subsaharan African, the 10th most reported ancestry. Polish was the sixth most-reported ancestry in the United States after German, English, Irish, American and Italian.

Źródło: U.S. Census Bureau 2023, *Polish-American Heritage Month: October 2023*, <https://www.census.gov/newsroom/stories/polish-american-heritage-month.html> [dostęp: 5.01.2025].

Tabela C04006 (zob. tabela 1), prezentująca dane dotyczące deklarowanego polskiego pochodzenia w całych Stanach Zjednoczonych, wpisuje się w szerszy kontekst funkcjonowania etnicznych społeczności lokalnych w przestrzeni wielkomiejskiej.

Queens – dzielnica Nowego Jorku uznawana za jedno z najbardziej zróżnicowanych językowo miejsc na świecie – stanowi przykład etnicznej społeczności lokalnej rozumianej nie jako zbiorowość jednorodna kulturowo, lecz jako dynamiczna sieć interakcji, w której kluczową rolę odgrywają subiektywne poczucie przynależności i świadomość granic grupowych.

Jak podkreśla Janusz Mucha w analizie Polonii w South Bend, grupa etniczna istnieje i trwa nie tyle dzięki „obiektywnym” cechom, takim

jak wspólne pochodzenie czy język, ile dzięki temu, że jej członkowie postrzegają siebie jako odrębną całość, wyraźnie odróżniającą się od innych zbiorowości społecznych (Mucha, 1996: 15). Istotą grupy etnicznej jest zatem poczucie „my”, oparte na wspólnych doświadczeniach, interakcjach oraz symbolicznie konstruowanych granicach między „swoimi” a „obcymi”. Granice te nie muszą oznaczać izolacji przestrzennej, lecz raczej selektywne uczestnictwo w określonych praktykach kulturowych, językowych i społecznych.

Taka perspektywa pozwala lepiej zrozumieć specyfikę Queens jako przestrzeni, w której – według różnych szacunków – funkcjonuje od 138 do nawet ponad 800 języków. Różnorodność ta nie prowadzi jednak do zaniku tożsamości etnicznych, lecz sprzyja ich redefiniowaniu i negocjowaniu w codziennych interakcjach. Zgodnie z ujęciem Muchy, inspirowanym m.in. myślą Floriana Znanieckiego, Maxa Webera oraz Frederika Bartha, etniczność nie jest zbiorem niezmiennych cech kulturowych, ale dynamicznym zasobem, który może być aktywowany, podtrzymywany lub przekształcany w zależności od kontekstu społecznego (Mucha, 1996: 16).

W tym sensie Queens jawi się jako przestrzeń intensywnego „przenikania się granic”, w której tożsamości etniczne – również polska – są jednocześnie podtrzymywane i rekonstruowane. Projekty fotograficzne takie jak *A Great Day in Queens* Jonathana Kane’a¹⁸ unaoczniają proces

¹⁸ W 2018 roku Jonathan Kane, syn znanego fotografa Arta Kane’a, zrealizował projekt fotograficzny zatytułowany *A Great Day in Queens*. Inicjatywa ta miała na celu ukazanie różnorodności kulturowej, narodowościowej i językowej dzielnicy Queens w Nowym Jorku. Sesja zdjęciowa odbyła się przed Unisphere w Flushing Meadows Corona Park, a wzięło w niej udział 137 reprezentantów z 66 krajów, w tym również rodzina autorki, reprezentująca Polskę. Projekt *A Great Day in Queens* był hołdem dla słynnej fotografii *A Great Day in Harlem* wykonanej przez Arta Kane’a w 1958 roku, która przedstawia 57 muzyków jazzowych na schodach Brownstone’u w Harlemie. Jonathan Kane, mieszkający w Jackson Heights, postanowił uczcić 60. rocznicę tego ikonicznego zdjęcia, tworząc własną wersję, skupiającą się na różnorodności etnicznej Queens. Wydarzenie

symbolicznego zaznaczania przynależności etnicznej w wielokulturowym środowisku miejskim. Uczestnictwo w tym wydarzeniu przedstawicieli różnych narodowości, w tym Polaków, ubranych w tradycyjne stroje, stanowi przykład świadomego urzeczywistniania granic grupowych poprzez praktyki kulturowe, co odpowiada opisywanemu przez Muchę mechanizmowi podtrzymywania tożsamości zbiorowej poprzez interakcje społeczne, a nie izolację (Mucha, 1996: 17).

W 2010 roku „New York Times” opublikował artykuł Sama Robertsa, w którym autor wskazuje na fakt, że oprócz języków rdzennych Amerykanów¹⁹ w Nowym Jorku, według badaczy, używane są też następujące języki: aramejski, chaldyjski i mandajski z rodziny semickiej; buchari (bucharski język żydowski, którym posługuje się więcej osób w Queens niż w Uzbekistanie czy Tadżykistanie); chamorro (z Wysp Mariańskich); irlandzki; kaszubski (z Polski); rdzenne języki meksykańskie; Pensylwania niderlandzka – język pensylwańsko-niderlandzki; retoromański (używany w Szwajcarii); romski (używany przez Romów z Bałkanów); jidysz (zob. mapa 3). Naukowcy planują przeszukanie małej dzielniczki w Flushing w Queens w poszukiwaniu języka ormuri, którym prawdopodobnie posługuje się niewielka liczba osób w Pakistanie i Afganistanie²⁰.

to było nie tylko przedsięwzięciem artystycznym, lecz także społecznym i politycznym oświadczeniem na temat migracji i wielokulturowości w Queens. Uczestnicy, ubrani w tradycyjne stroje, reprezentowali bogactwo kultur zamieszkujących tę dzielnicę. Projekt został zorganizowany we współpracy z Queens Tourism Council, a jego celem było promowanie harmonijnego współistnienia różnych społeczności w jednym z najbardziej zróżnicowanych miejsc na świecie.

¹⁹ Navajo, Yup'ik ze środkowej Alaski, Dakota, Zachodni Apacze, Keres, Cherokee, Zuni, Ojibwe, O'dham i setki innych.

²⁰ S. Roberts, 2010, *Listening to (and Saving) the World's Languages*, „The New York Times”, 29.04.2010, <https://www.nytimes.com/2010/04/29/nyregion/29lost.html?smid=url-share> [dostęp: 23.03.2025].

Opisywana przez Robertsa niezwykła różnorodność językowa Nowego Jorku stanowi ilustrację funkcjonowania społeczeństwa opartego na modelu narodu państwowego, w którym – jak zauważa Jolanta Tambor – język nie jest podstawowym wyznacznikiem przynależności narodowej, a jednostka posiada relatywnie dużą swobodę samookreślenia, również w wymiarze językowym (Tambor, 2007). Taka struktura sprzyja współistnieniu w jednej przestrzeni miejskiej języków zarówno globalnych, jak i niszowych, często zagrożonych zanikiem. Z perspektywy teorii języka w diasporze Joshua A. Fishman podkreśla jednak, że trwałość języka mniejszościowego nie zależy wyłącznie od warunków zewnętrznych, lecz przede wszystkim od jego zakorzenienia w podstawowych domenach życia społecznego, takich jak rodzina, wspólnota religijna czy instytucje edukacyjne (Fishman, 1991, 2001). W tym sensie wielojęzyczne środowisko Nowego Jorku, mimo swojej otwartości, nie gwarantuje automatycznie międzypokoleniowej transmisji języka dziedzicznego.

W tym kontekście doświadczenie Polonii nowojorskiej można interpretować jako proces negocjowania tożsamości językowej pomiędzy dziedzictwem kraju pochodzenia a realiami życia w diasporze, w których – zgodnie z ujęciem Fishmana – przetrwanie języka polskiego uzależnione jest od stopnia jego instytucjonalizacji oraz obecności w kluczowych sferach codziennego funkcjonowania (Fishman, 1991: 87–100).

Mimo starań starszych przedstawicieli Polonii społeczność ta zmagają się z wyzwaniami związanymi z przekazywaniem języka polskiego młodemu pokoleniu, które coraz częściej wybiera język angielski. Zjawisko to wpisuje się w szerszy proces transformacji etniczności, gdyż – jak podkreśla Elżbieta Sękowska – „najpełniej zmienia się język grupy etnicznej”, podczas gdy inne elementy tradycji mogą utrzymywać się znacznie dłużej (Sękowska, 2010: 29).

Jednak dzięki szkołom polonijnym oraz inicjatywom kulturalnym język polski wciąż ma szansę przetrwać jako istotny element lokalnej tożsamości. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rola instytucjonalnych form podtrzymywania języka i kultury. Jak podkreśla Sękowska, identyfikacja etniczna może być określana m.in. poprzez

Literatura

- Dębski R., 2016, *Bilingwizm polsko-obcy i jego znaczenie dla polityki językowej*, w: *Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków*, red. R. Dębski, W.T. Miodunka, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 49–88.
- Dębski R., Miodunka W.T., red., 2016, *Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Fishman J.A., 1991, *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Multilingual Matters, Clevedon.
- Fishman J.A., 2001, *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*, Multilingual Matters, Clevedon–Buffalo–Toronto–Sydney.
- Gońda M., 2021, „Either we Defend our Polishness or There Will Be No Polonia.” *Practices of Negotiating National Identity Among the Polish Diaspora Members in Cleveland*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica”, nr 76, s. 59–78, <https://doi.org/10.18778/0208-600X.76.04>.
- Kaganiec-Kamińska A., 2010, *Jeden naród – jeden język? Ruch English-Only w kontekście wcześniejszych prób uregulowania statusu języka angielskiego w Stanach Zjednoczonych*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa”, nr 37, s. 121–135, <https://doi.org/10.11649/sn.2010.025>.
- Lubin G., 2017, *Welcome to the Language Capital of the World: Queens*, New York, World Economic Forum, 22.02.2017, <https://www.weforum.org/stories/2017/02/queens-in-new-york-has-more-languages-than-anywhere-in-the-world/> [dostęp: 14.05.2025].
- Mucha J., 1996, *Codzienność i odświętność. Polonia w South Bend*, Oficyna Naukowa, Biblioteka Polonijna, Warszawa.
- Ricento T., 1995, *A Brief History of Language Restrictionism in the United States*, Educational Resources Information Center (ERIC), dokument ED426599, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED426599.pdf> [dostęp: 12.11.2025].
- Roberts S., 2010, *Listening to (and Saving) the World's Languages*, „The New York Times”, 29.04.2010, <https://www.nytimes.com/2010/04/29/nyregion/29lost.html?smid=url-share> [dostęp: 23.03.2025].

Sękowska E., 2010, *Język emigracji polskiej na świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Tambor J., 2007, *Warunki osiągania dwujęzyczności*, „Socjolingwistyka”, nr 21, s. 91–103.

Źródła internetowe

New York State Office of Language Access, *Office of Language Access Annual Report 2022–23*, <https://ogs.ny.gov/office-language-access-annual-report-2022-2023> [dostęp: 13.12.2024].

New York State Office of Language Access, *Office of Language Access*, <https://ogs.ny.gov/office-language-access> [dostęp: 19.11.2024].

NYC Department of City Planning, *Population ViewFinder: Poland-born Population, New York City, 1920*, https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/historical-population/1920_poland_fb.pdf [dostęp: 15.01.2025].

ProEnglish, *Official English Map*, <https://proenglish.org/official-english-map-2/> [dostęp: 18.11.2024].

Reagan R., *Proclamation 5548 – Polish American Heritage Month*, 13.10.1986, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-5548-polish-american-heritage-month-1986> [dostęp: 5.01.2025].

U.S. Census Bureau 2000, *Map SF3 SB P-13: Population Reporting Polish Ancestry by Census Tract, New York City*, <https://www.nyc.gov/assets/planning/download/pdf/data-maps/nyc-population/census2000/mpsf3b13.pdf> [dostęp: 15.01.2025].

U.S. Census Bureau 2020, *Decennial Census 2020*, <https://api.census.gov/data/2020/dec/pl.html> [dostęp: 15.01.2025].

U.S. Census Bureau 2020, *Table B16001: Language Spoken at Home by Ability to Speak English for the Population 5 Years and Over*, American Community Survey 5-Year Estimates, <https://data.census.gov/table?q=B16001> [dostęp: 19.11.2024].

U.S. Census Bureau 2021, *Table B04006: People Reporting Ancestry*, American Community Survey 5-Year Estimates, <https://data.census.gov/table/ACSDT5Y2020.B04006> [dostęp: 6.03.2023].

U.S. Census Bureau 2023, *Polish-American Heritage Month: October 2023*, <https://www.census.gov/newsroom/stories/polish-american-heritage-month.html> [dostęp: 5.01.2025].

MONIKA WROBLEWSKI – MA, Stanisław Moniuszko Polish Supplementary School, New York, USA / mgr, Polska Szkoła Doksztalająca im. Stanisława Moniuszki, Nowy Jork, USA.

The author's research interests focus on the system of Polish diaspora education in the United States, with particular emphasis on Saturday schools as institutions sustaining the language and cultural identity of successive generations of the Polish diaspora. Author also examines the significance of educational programs promoting multilingualism, such as the Seal of Biliteracy, analyzing their impact on the formation of cultural and linguistic identity. She published the text *Polska Szkoła Doksztalająca im. Stanisława Moniuszki w Rockaway Beach (Nowy Jork)* [The Stanisław Moniuszko Polish Supplementary School in Rockaway Beach (New York)] (in: *Świat edukacji polonijnej. Praktyczne aspekty funkcjonowania szkół na obczyźnie* [The World of Polish Diaspora Education: Practical Aspects of the Functioning of Schools Abroad], eds. E. Wojtowicz, A. Jędryszek, London 2025).

Zainteresowania naukowe autorki obejmują system szkolnictwa polonijnego w USA, ze szczególnym uwzględnieniem szkół sobotnich jako instytucji podtrzymujących język i tożsamość kulturową kolejnych pokoleń Polonii. Analizuje także znaczenie programów edukacyjnych wspierających wielojęzyczność, takich jak „Pieczęć Dwujęzyczności”, badając ich wpływ na kształtowanie tożsamości kulturowo-językowej. Opublikowała tekst *Polska Szkoła Doksztalająca im. Stanisława Moniuszki w Rockaway Beach (Nowy Jork)* (w: *Świat edukacji polonijnej. Praktyczne aspekty funkcjonowania szkół na obczyźnie*, red. E. Wojtowicz, A. Jędryszek, Londyn 2025).

E-mail: monwrob@yahoo.com